

ספרים

מבחן אמיות

האם במציאות של זיוף ומניפולציה תפקיד הספרות הוא להציע אמת? • או שמא עליה לסנן רעשים ורק לבודד עבורנו קול אחד מזוהמ? • שלושה סופרים שישתתפו השבוע בפסטיבל הסופרים הבינלאומי במשכנות שאננים כותבים על ספרות בעידן הפייק ניו

פונצ'סקה סגל

לא מאהבת, לא מפקדת

אמצעי בשירות הבריון. אבל כשהפסיכולוגיה מצלצלת נכון, הקורא יבחין בה, הוא יידע אותה מתוך אינסטינקט שאין לפקפק בו. וכשהקורא עושה כבוד דרך כדי לפגוש דמות בעלת עומק ותוכן ועתירה דקויות, הוא בן אנוש בדיוק כמוה. והאדם הזה לובש לגבי דידו חיים, צוהר נפתח לחייו של מישהו אחר, והאמפתיה גם היא מתעוררת לחיים. מוצעת לנו הצצה לני- פשו של אדם אחר, ואנחנו אומרים: "אה, גם אתה".

ספרות טובה מאגישה את הזולת, ולזה כשלעצמו יש כוח פוליטי. אמת מוסכמת היא שהאמנות מסוכנת – די למנות את הסופרים והמשוררים שנכלאו במשטרים עדיצים, לדעת שזה אכן כך. אבל על מנת להיות רבת עוצמה גם במצבי קיצון, האמנות אינה חייבת להיות פולמוסית, והסופרת אינה צריכה לכתוב דברי תעמולה. כותבת הרומנים חושפת אמיתות אנושיות ומקרבת אותנו לבני אדם אחרים. בעידן של חשד, של שנאת זרים המופצת בכוונת מכוון, של פשיזם מתעורר ומתחדש, ההתקרבות אל הזולת – לכל זולת באשר הוא – היא אקט מהפכני. "רק להתחבר", כפי שכתב א"מ פורסטר ב"אחוזות הווארד". זה תפקידה של הספרות עכשיו, ותמיד. •

מאנגלית: חנן אלשטיין

ספרה של פונצ'סקה סגל, "אהבה חורגת", ראה אור לאחרונה בהוצאת ידיעות ספרים, בתרגום של יואב כ"ץ

מה מהסופרים שאני מכירה סבלו משבר קיומי באמצע השנה שעברה. המציאות האמיתית של הפוליטיקה האמריקנית שוב עלתה על כל בדיה ספרותית, ורבים מאיתנו הרגישו שנדרש מהם לבחור צד. האם עליך לשלוף אגרופים קפוצים? להתנפל בס' ערה, כדי להגיב על המציאות החדשה בפולמוס, בזעם, בסאטירה? ואולי מקומך במחנה האחר, שבו מעניקים מפלט, מעניקים טיפול לשיכור הכאב, מס' פקים הסחה, חלופה נגדית למציאות, כדי להרגיע קוראים חרדים, אכולי דאגה מהה' דשות, בסיפורי אגדה מרתקים? לשם כך תצטרכי להתעלם במכוון מהזמן, להיות אדם אי-פוליטי במכוון. האם הכתי' בה שלך תהיה מאבק או מקלט? דומה היה שעלינו לבחור.

רוכנו נרגענו עם הזמן. נזכרנו לשם מה אנחנו מה שאנחנו. "פייק ניו" הן עניין מבעית ומדכדך ומתיש, אבל הן לא מאיימות על תפקידה של הספרות. כותבת הרומנים אף לא צריכה להישבע אמונים – לא לתפקיד המאהבת, ולא לתפקיד המ' פקדת. ב-1899 צ'כוב כתב לחברו גורקי: "הייתי אצל ל"ג טולסטוי. הוא אמר: 'נוכל להמציא כל דבר שנרצה, אבל אנחנו לא יכולים להמציא פסיכולוגיה'".

זו עדיין האקסיומה החשובה ביותר לסופרים. כותבת הרומנים עמלה לחשוף את האמיתות הפנימיות – אין לנו מה לדאוג בקשר לזיוף או למלאכותיות. מובן מאליו שידוע לנו שהריאליזם הוא

גרהם סימסון הבחור על הבר

לפני כמה שנים היתה לי הזדמנות לשוחח עם ביל ומלינדה גייטס, שקראו שניים מהרומנים שלי. כשסיפרתי על כך לחברים ולי-עמיתים שלי, הם התרשמו מאוד מההזדמנות שניתנה לי. אילו פרויקטים אוכל להציע לשניים מהנרמנים החשובים בעולם? אילו אמונות ומחשבות אוכל לאתגר? האם אני מבין כמה מזל יש לי, שאני מקבל "שעה שלמה" בחיקם?

הבנתי גם הבנתי, אבל ציינתי שכבר זכיתי לתשומת הלב שלהם במשך 12 שעות – הם קראו את הספרים שלי. זו זכותם הגדולה של סופרים, שמויחד להם זמן רב כל כך עם הקוראים שלהם: זמן לרגש אותם בפרווה משובחת; זמן לבדר אותם בסיפור; להראות להם דרך אחרת להסתכל בעולם.

הניסיון הזה, והמאמץ לשנות דעות ועמדות – הוא לא שלנו בלבד: אנחנו מתחרים במיליוני אנשים. אבל המעורבות של האחרים קצרה הרבה יותר: הטוויט עם 280 הסימנים; הסאונד בייט; טור הדעה בעיתון ("בבקשה לא יותר מ-500 מילים"). "פייק ניוז" הן רק הדוגמה הקיצונית לתקשורת המונים, שהולכת ונעשית תמציתית יותר, דמוקרטית יותר ומגדירה יותר, אבל גם מדויקת פחות, מהימנה פחות, או משכנעת פחות, מעבר לאישוש עמדות שצרכן החדשות כבר דבק בהן ממילא. אבל אם אנחנו מסוגלים לפתוח את הקוראים לצאת מהחדרי התהודה האטומים, מחברי רומנים וכתבי ספרות עיון מסוגלים לגרום להם למי עורבות עמוקה במצבים מורכבים. מה שאין לנו הוא רישיון, או מניסיון רצון, לספר להם משהו. אנחנו יכולים רק להראות להם – מקום, סיטואציה פוליטית, דרך חיים – מבעד לעיניים של משהו אחר מהם.

אין שום "מסר" מעבר ל"תסתכלו בהיסטוריה המורדרת" נית של אפגניסטן מבעד לעיניים של ילד אפגני"; "דמיינו איך זה לחיות בדיסטופיה טוטה"

ליטרית; "תשתהו קצת זמן בראש של אדם אוטיסטי". נכון, הערכים של הסופר מחלחלים בהכרח לדומן, אבל מדובר בהזמנה לקורא לחוש אמפתיה ולגבש בעצמו מסקנות.

מחבר הרומנים הוא הבחור שסיפר לכם אתמול כבר על השוטי-רים הראשונים שהגיעו לזירה, כשדיווחו בחדשות על הסיפור היומי הגדול. חברה כמותו מספרים לכם איך זה לעבוד בעיר הזאת, מה באמת קרה ולמה, ואיך הם מרגישים עם זה. אתם לוקחים מהסיפור שלהם את מה שאתם רוצים, אבל סביר להניח שזה ישפיע עליכם יותר ממה שראיתם בטלוויזיה.

בעולם של סיסמאות קליטות, הספרות מציעה אפוא לימוד נרחב; בעולם של הוסר אמון, הספרות בכללותה כנה; בעולם של התפצלות לשבטים, הספרות מזמינה אותנו להתייחס לאחד. יש בה כוח ללמד אותנו משהו, אבל: האם היא באמת עושה את זה?

אני אחד המשתתפים בפסטיבל הסופרים הבינלאומי בירושלים. זה הביקור הראשון שלי בישראל, מדינה שזוכה לסיקור תקשורתי ככה. שאלתי את עצמי: מה אני יודע על ישראל הנוכחית, על ההיסטוריה שלה ועל ההיסטוריה של העם היהודי? הבנתי שרוב המידע האמין בעיניי מקורו ברומנים. אבל אני אחפש את הבחור כבר, כדי לקבל את הסיפור האמיתי. ●

מאנגלית: חנן אלשטיין

גרהם סימסון הוא מחבר רב המכר "פרויקט רוז", שראה אור בעברית בהוצאת אחוזת בית, בתרגום של סיון בסקין

ניר ברעם בין האדם לכוחות

בעבודתו ובחייו. והכוחות הללו זקוקות לאדם, לכישרונו, לפעמים לנאמנותו. הרי בסופו של דבר אנשים מפעילים "כוחות".

המפגש יכול להיות מרתק. זו גדולתו של בלוק – הוא הבין הן את נפש האדם, את תודעתו, את מאווייו היפים והזדוניים ואלו שביניהם, והן את הכוחות הפועלים בעולם בזמן מסוים. נכון, יש מומחים רבים שמבינים לעיתים לא פחות טוב מהסופר את הכוחות הללו, אבל הסופר הוא זה שיוודע להמציא דמויות הרשות, לברוא להן מערך נפשי ולהוציא אותן לעולם. הסופר בורא את המפגש בין האדם לעולם, וגורם לקורא לראות ולחוות את החיים בזמן הזה מבעד לעיניו של אדם אחר. הוא מציב בפניו אותו אדם שאלות שהקורא יכול אף הוא להרגיש, להבין ולחקור. אלו שאלות קטנות הנוגעות לקוראים הנהוגים בשכונה ובקהילה קטנה, וגם שאלות רחבות יותר.

אבל אולי בעידן שבו השערורייה לא מפחידה אף אחד, היא נחוויה כדי להישמע בתוך רעש אדיר של מאות סיפורים. הם עטים עלינו מדי יום – חלקם מזויפים, שקריים או לא מעניינים, חלקם האחר בעלי ערך. לעומתם, הספרות יכולה להשמיע קול מסוג אחר, שמעורר חוויה מחשבתית ורגשית שאינה מתחרה ברעש. היא מציגה עמדה מקום שגורם לקורא לחשוב בקצב אחר; מאתגרת אותו לא כי "הנה עשרה דברים שלא ידעת על משהו", אלא כי היא מציגה עולם בדיוני שאפשר לחשוב עליו לעומק, לצלול לתוכו, להיות בו; משהו שלא נעלם מייד כשאתה עובר לסיפור חדש. שחורט רישום שאינו מתקנה במהרה בנפש. ●

הרומן החדש של ניר ברעם "יקיצה" ראה אור השבוע בהוצאת עם עובד

פעמים מחויבות פוליטית מכבירה על ספר, על העומק והמורכבות שבו, וגורמת לסוגיות מורכבות להפוך לסניף של החדר שות הפוליטיות. בלא מעט רומנים על הקפיטליזם של התקופה האחרונה אפשר לראות זאת – הם בעצם בוראים סיפור שיאשרר את הטענות המוכרות ביותר: תאגידים רעים, אנשים קטנים טובים. לקורא יש ספר שמאשר את כל הדברים שהוא ממילא קרא במקור מות אחרים. העידון והמורכבות לא חשובים לספרות רק כדי להיות "מנומסת". הם מבדילים אותה לעיתים מרעש שנלווה לשאלות פשוטות על טובים ורעים.

בעידן העכשווי היכולת לספר סיפור מזויף יותר או פחות, קלה מאי פעם. אבל היא לא חדשה. גם הפרוטוקולים של זקני ציון היו "פייק ניוז" פופולרי ביותר. אנשים תמיד המציאו סיפורים, הפיצו אותם, שחרו בהם, אבל היכולת להגיע למיליונים בתוך חמש דקות בלבד – זה עניין די חדש. איך הספרות מועילה כאן? היא משתמשת לעיתים קרובות בקונספירציות, מערבבת בין מציאות וברדיה, בין אירועים אמיתיים ומזויפים. רומנים כמו "תת-עולם" של דלילו הם דוגמה טובה לתופעה. אז ברור שקשה לטעון שבעידן שבו אין כבר "סיפור אמיתי", דווקא הספרות תחפש אותו.

נקודת מפגש מעניינת אחת, לפחות לדידי, שהספרות מציגה? המפגש בין האינדיבידואל לעולם. אדם יוצא למרחב ומאמין בדברים מסוימים, ובחופו הוא פוגש – אם ירצה ואם לא – בכוחות שונים: פוליטיים, קהילתיים, אידיאולוגיים. זה קורה במקום העבודה שלך, בבית הספר, בשכונה שלך, כשאתה צופה בטלוויזיה, ברחוב, בחיים בכלל. האדם זקוק לכוחות הללו כדי להגשים את עצמו, להתקדם

